

TARİHSEL ARKA PLANIYLA TÜRKİYE'DE İSLAMOFOBİ

ISLAMOPHOBIA IN TURKEY WITH THE HISTORICAL BACKGROUND

MUSTAFA SAMİ MENCET*

ABSTRACT

Islamophobia is the fear of Islam and Muslims to say the least. This fear is related with violence. This concept comes to mind with the reactions shown to Salman Rushdî's book in countries where Muslims are a minority and where they are known for means of violence against Muslims. However it is possible to mention the notion of Islamophobia in the countries where Muslims are non-minority like Turkey. Although not at the level devoting of religious people as in the past, Islamophobia in Turkey nowadays appears as a negative figuration of Muslims, associated with artificial discussions of religious issues, insulting the prophet in social media and encouraging of prejudices that will cause social segregation.

In this study, moving from the representatives in the media, especially satirical magazines and twitter compared islamophobic similarities in the Turkish media and in the West and suggestions were made about the risks that could lead to social dissociation in the light of public opinion researches.

Keywords: Islamophobia, Media, Westernization, Self Orientalism, Humor, Social Differentiation.

ÖZ

İslamofobi, en basit tabiriyle İslam'dan ve Müslümanlardan duyulan korkudur. Bu korku tıpkı diğerleri gibi şiddetle iç içedir. Salman Rüşdî'nin kitabına gösterilen tepkilerle gündeme gelen bu kavram, Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerde Müslümanlara yönelik şiddet olaylarıyla anılır hale gelmiştir. Ancak Türkiye gibi halkın büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkelerde de İslamofobi'den söz etmek mümkündür. Türkiye'de İslamofobi, genellikle İslami kavramların suni tartışmalarla gündeme gelerek dinin itibarsızlaştırılması, Müslümanların mizah yoluyla alay konusu edilmesi, sosyal medya başta olmak üzere çeşitli mecralarda Müslümanların Peygamberine hakaret edilmesi ya da en hafifinden İslam'a ve Müslümanlara ait birçok olgunun olumsuz temsillerle sunulması toplumsal ayrışmaya neden olacak önyargıların güçlendirilmesi şeklinde tezahür etmektedir.

Çalışmada mizah dergileri ve twitterdaki örneklerden hareketle Batı'daki İslamofobi kavramının beslediği düşünce biçiminin tarihsel arka plan ile Türk medyasındaki İslamofobik benzerlikler karşılaştırılmakta, yapılan kamuoyu araştırmalarının ışığında toplumsal ayrışmaya yol açabilecek riskler hakkında önerilerde bulunularak konunun önemine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Medya, Batılılaşma, Self Oryantalizm, Mizah, Sosyal Ayrışma.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

Giriş

Medeniyetler çatışması teorisyenlerinden Tonybee, *Civilization on Trial* adlı eserinde Batı medeniyeti tarihinde biri dış, diğeri iç kaynaklı iki büyük değişim yaşadığını belirtir. Devrim niteliğindeki bu değişimlerden birincisi Batı'nın Hıristiyanlığı kabul etmesidir. İkinci devrim ise Tonybee'nin üç yeni din olarak nitelendirdiği *pozitivizmin*, *milliyetçiliğin* ve *komünizmin* Hıristiyanlığın yerini almasıdır (Kabakçı, 2013: 273). Daha sonra Batı bu değerlerini diğer toplumlara çeşitli kanallarla empoze etmiştir¹. Dünyada Batılı kurumların, düşüncelerin ve ideallerin yayılması, Batılı olmayan halkların kendi din ve felsefi geleneklerine (Rusya'da Hıristiyanlığın Doğu Ortodoks mezhebi, Çin'de Konfüçyüsçülük, Türkiye'de İslâmîyet gibi) bağlılıklarının azalmasına yol açmıştır. Ona göre Batı'nın meydan okuması karşısında İslam toplumlarında iki çeşit tepki ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi dinin çok daha mutaassıp bir biçimi kuvvet kazanmakta veya Batı medeniyeti ile uzlaşıcı bir tavır ortaya çıkmaktadır. Huntington'a göre ise Türkiye'de Batı ile bütünleşmek isteyen grupla, Batı'ya karşı sert tepki gösteren ve İslam dünyasına yönelen İslamcılar olarak başlıca iki grubun varlığını gözlemlemektedir (İnalçık, 2011: 26-27) Türkiye'nin yakın tarihine bakıldığında bu sonuçların her ikisinin de görüldüğü anlaşılmaktadır. Her ikisi de uzun akademik araştırmalar ve tartışmaları gerektirmekte, bahsi geçen etkilerden özellikle birinci unsur üzerine “muhafazakârlık” ekseninde çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak Türkiye'de İslamofobi'nin varlığı üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça kısıtlıdır. Özellikle deizmin yaygınlaşması üzerine yapılan tartışmaların arttığı bir dönemde bu konunun varlığı önem taşımaktadır.

İslamofobi, ABD'de özellikle 11 Eylül sonrasında Müslümanlara yapılan şiddet olaylarıyla; Avrupa'da ise okullarda başörtüsünün yasaklanması, Müslümanların kamu kuruluşlarında, sokakta, işyerinde vb. nefret suçlarına uğraması, mülteci göçü, aşırı sağ partilerin yükselişi vb. konularla gündeme gelmektedir. Ancak korku ve şiddetin tezahürleri buldukları coğrafyaya vd. koşullara bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Yüzünü Tanzimatla birlikte Batı'ya dönmüş olan Türkiye'de ise Batı merkezli oryantalist bakış self oryantalizme dönüşmüş ve bu perspektif edebiyata, tiyatroya, sinemaya ve özellikle mizah yayıncılığına önemli ölçüde etki etmiştir. Bu alanlarda üretilen eserlerde Batı'dakine benzer olarak Müslümanları yobaz, cahil, sahtekâr, sapık veya alay edilesi gülünç varlıklar olarak temsil edilen içeriklere sıklıkla

1 Tonybee, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin, Batı'dan ödünç aldığı komünizmi Batılı liberal değerlere karşı bir silâh şeklinde kullanmasının Batı medeniyeti için büyük bir tehlike yarattığını ileri sürer.

rastlanmaktadır. Çalışmada buna ilişkin tespitlerin yapıldığı araştırmalara yer verilerek tarihsel arka planıyla birlikte Türkiye'deki İslamofobi'ye dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için öncelikle Batı'daki İslamofobi'nin tarihsel kökenlerine, Türkiye'deki İslamofobi'yi alenileştiren imgelerden örneklerle, bu olguyu besleyen düşünce akımlarına değinilecektir.

1. Batı'daki İslamofobi'nin Tarihsel Arka Planı

Lean'e göre (2012: 294-296), Avrupa'daki İslamofobi, Birleşik Devletler'deki veya başka yerlerdeki İslamofobi'ye benzememektedir. Kitadaki birkaç ülkede İslam ve Müslüman korkusu, ırkçı devlet politikalarının yaygın şekilde kurumlaşmasına yol açmıştır. Müslüman karşıtı duygular toplumun sadece belirli kesimlerini etkileyen bir duygu değildir. Aksine İslamofobi, devlet tarafından desteklenen bir uygulamadır ve amacı Avrupa'ya göçmen nüfusların gelmesiyle şekillenen çok kültürlülük anlatılarını silmeyi ve beyaz Hristiyan Avrupa'nın altın çağını yeniden tesis etmeyi amaçlamaktadır. İslamofobi'yi besleyen zihniyeti daha iyi anlayabilmek için Batı'da İslam'ı anlatan tarihsel metinleri incelemek doğru olacaktır.

İslam dini hakkında detaylı bilginin verildiği bilinen ilk metin Hz. Muhammed öldükten sonra fethedilen topraklarda yaşayan Johannes Damascenus'a aittir. Kitabın adı "Sapkınlıklar Üzerine" dir. Kitapta Hz. Muhammed, Kitab-ı Mukaddes (İncil) hakkında bilgi sahibi olup Aryan bir keşişle karşılaştıktan sonra Tanrı'nın doğrudan vahiyleri temelinde kendi sapkınlığını oluşturan sahte bir peygamber olarak tanıtılır. Müslümanlar hakkında Fransa'daki bilinen ilk kitabın ise York'lu Alcuinus'un "Felix ile Bir Sarazen Arasındaki Tartışma" olduğu sanılmaktadır. Bu kitapta Fransa ile İtalyan kıyılarını yağmalayan Sarazen korsanlar ve halife Harun Reşid'den bahsedilir. İspanya'da Paulus Alvarus'un yazdığı "Eulogius'un Yaşamı'nda" İslam karşıtı tasvirler vardır ve Araplarla mücadele etmeyen Kurtuba gençliği eleştirilir. Erken ortaçağın tek tiyatro eserini oluşturan çok ünlü dramatik diyalogların yazarı Roswitha'nın yazdığı şüirlerde Müslümanların halifesi eşcinsel bir sapık olarak anlatılır. Bu dönemde Müslümanların peygamberi hakkında genellikle aşağılayıcı ve hiçbir İslam eserinde geçmeyen uydurma efsanelere dayalı biyografiler yazılmıştır. Örneğin Hz. Muhammed aslında bir keşişle konuştuğundan sonra geçirdiği epilepsi nöbetlerini çevresindekilere vahiy olarak anlatmış, Yahudilerin beklenen Mesih'in o olduğunu zannedip Museviliği bırakarak Müslüman olmuştur. Haçlı seferleri başlamadan önce "Hz. Muhammed'in Hayatı" adlı kitabı yazan Embricho, yine diğer

kitaplarda anlatılanlara benzer olarak ayetleri aslında Rahip Bahira adlı büyüünün yazdığını söyler. Rahip Bahira bazı kaynaklarda Sergius adıyla geçer, dini kariyerinde hayal kırıklığıyla karşılaşınca kendi kendini yemiş ve iktidar konusundaki hırsı yüzünden Hz. Muhammed aracılığıyla yeni bir din getirmiştir. Sonraki yıllarda Guibert de Nogent'in "Franklar Yoluyla Tanrı'nın Eylemleri", Vincent de Beauvais'in "Tarihin Aynası" ve Dante'nin ünlü "İlahi Komedy" sında Hz. Muhammed ve İslam dini olağanüstü derecede korkunç bir şekilde ele alınmıştır (Stella, 2014: 642-648). Bu bulgularla İslamofobi kavramıyla özdeşleşen Charlie Hebdo veya Jyllands Posten karikatürlerinde Hz. Muhammed ve Müslümanların çirkinliği, korkunçluğu, insanlıktan çıkarılmış (de-humanize) halleri karşılaştırıldığında günümüzün İslamofobik düşünce yapısının kökenlerinin skolastik çağa uzandığı rahatlıkla söylenebilir.

Cesari (1999: 9-15), günümüzde Batı'nın Doğu'yu anlamlandırmasının temelini Batı'nın Aydınlanma dönemine katkı veren yazarlardan, gezginlerden ve vakanüvislerin eserlerinden yani uzak diyarlardaki sömürgelerin anlatımından çok daha önce gizemli Doğu'nun keşfinden başlayan anlatıların etkisi olduğuna işaret eder. Batı'nın haclı seferleri, hatta ondan çok daha önce İslamiyet'in ilk yıllarında Doğu Roma İmparatorluğu'nun müslümanlarla sınır komşusu olmaları ve daha sonra gitgide genişleyen İslam coğrafyasının Pirenelere uzanması gibi tarihsel olaylar İslam'ın bir tehdit olarak görülmesini sağlamıştır. Hz. Muhammed'in kendinden önce gelen Hz. İsa ve Hz. Musa'nın peygamberliklerini ve mesajlarını doğrulaması ve onların davetini sürdürmesine rağmen Hristiyan Batılılar tarafından İsa Mesih'in düşmanı olarak ilan edilmiştir. Doğu'nun refah düzeyinin yükselişi, bilim ve sanatta ilerlemesi, Doğu'ya yolculuk yapan Batılılar tarafından şehvetin ve gösterişin merkezi olarak tanımlandığı döneme denk gelir. Cesari buna örnek olarak Makyavelli'nin eserlerini, Galland'ın "Binbir Gece Masalları" tercümesini, Moliere'in "Scapin'in Dolaplarında" eserindeki Doğulu esir tasvirlerini, Pierre Loti'nin Doğulu kadınları sömürgeci Avrupalı için uğursuz bir haz nesnesi olarak betimlemesini örnek gösterir. Yine bunların dışında Aydınlanmayı etkileyen bir yazar ve filozof olan Voltaire'in "Fanatizm ya da Muhammed Peygamber" adlı tragedyasında Hristiyan Batı'nın zihnindeki İslam imajına bir örnek oluşturduğuna işaret eder. Görüldüğü gibi tüm bu isimler sanat ve edebiyatta klasik olarak kabul edilen eserlerin sahipleridir. Kuşkusuz bu edebi eserler yalnızca Batı'da da değil, ülkemizde de günümüzün düşün dünyasına etki etmektedir. Batı'daki akademisyen, yazar, düşünür, gazeteci vb. birçok entelektüel, tarihsel bir perspektif edinme

ya da yoğunlaşmış inceleme zahmetine katlanmaksızın İslam dünyasına hala bu klişeler üzerinden bakmaktadır. Garaudy (1996), Esposito (2002), Said (2008a, 2008b) ve Cesari (1999); Doğu'nun, Batı tarafından bir arzu nesnesi ve aynı zamanda sapkınlığın, şehvet düşkünlüğünün, zulmün, kabalığın ve cehaletin vatanı olarak görüldüğü ve bu bakışın ortaçağın skolastik dönemden beslendiği konusunda hemfikirdir.

Günümüzde İslamofobi'nin kavramsallaşması ise Salman Rüşdi'nin tüm Müslümanlar tarafından tepki gören kitabının yayımlanmasına dayanır. Serdar'a göre (2001: 231-232), oryantalizmin tüm dönüştürülmüş imgelerinin üstünde ve Müslümanlar tarafından suçlanan küfrün ve Hz. Muhammed'in alaya alınmasının altında beş senedir üstünde titizce çalışılmış daha derinlikli bir anlam gizlenmiştir. Hz. Muhammed'in hayatının alaya alınmasıyla birlikte roman, İslam'ı kutsal alanından ve doğasından ayırmayı amaçlamakta, Müslümanı Müslüman yapan kişiliği ondan ayırmaya ve tek kaynağı onların kimliği olan tarihi, sekülerleştirmeye çalışmaktadır. Rüşdi, İslam tarihini ve Müslüman kimliğini Batılı okuyucunun zihninde varoluş dışı bırakarak İslam'ı daha çok adam öldürmeye yatkın, avcı bir teoloji ve sekülerizm konumuna yerleştirir.

İslamofobi'nin 1980'lerden sonra Avrupa ve Amerika'da neo-con (neo conservative-yeni muhafazakâr) akımının yükselişe geçmesiyle turmandığını söyleyen Ahmed (2007: 203-204), Neo-con'ların Müslümanların yalnızca şeriatı empoze edip hilafeti yeniden getirmekle kalmayacaklarını aynı zamanda Batı'daki medeni toplumu da yok edeceklerini savunduklarını hatırlatır. Neo-conlar, Amerikalıları 11 Eylül sonrasında II. Dünya Savaşı sonrasındaki gibi bir soğuk savaşın beklediğine inandırmıştır. Bu yüzden iktidarın halkının yaşam tarzını ve özgürlüğünü koruyabilmesine imkân sağlamak için sıradan Amerikalıların fedakârlık yapması istenmiş ve bu argümanın başarısı 11 Eylül'den kısa süre sonra Müslümanlara yapılan işkence olaylarına karşı sessiz kalınması ve Müslümanların kendilerini hedef aldığını inandıkları Vatansızlık Yasası'nın çıkarılmasında görülmektedir. Hitler benzeri bir tehditle karşılaştığını düşünen birçok Amerikalı, Başkan'ın vatandaşlarını korumak için ne gerekiyorsa yapması gerektiğine inanmıştır. Başkan Bush'un bir ideolojiye ihtiyacı vardır. Neo-conlar ise fikirlerini politikaya dönüştürecek bir lider arayan düşünür ve aydınlardan oluşuyordu, bu ortamda her iki grup birbirinden istifade etmiş, Bush ve neo-conlar kolaylıkla uzlaşmıştır. Akner ise (2004: 195-228), bu durumda medyanın üstlendiği kilit role vurgu yaparak Amerikan medyasındaki liberal geleneğin

otoriterliğe dönüşmesine dikkat çeker. Fox televizyonun yorumcuları sıklıkla İslam dünyasından tehdit haberleri satmaya başlamıştır. Çeşitli TV programları, diziler, radyo yayınları ile bu tehdit o kadar şişirilmiş ve korku unsuru o kadar yükseltilmiştir ki, kamuoyu, hükümetin başka bir saldırıyı önlemek için alacağı önlemlere hiçbir sınır konulmamasını sessizce kabul etmiştir. Bu önlemler mahkeme kararı olmaksızın telefonların dinlenmesini, tartışmalı ABD Vatandaşlık Yasası'nı ya da terör şüphelilerine işkence edilmesini mümkün kılan sıfır tolerans politikası kapsamında görsellenmiştir. Önde gelen medya kuruluşları “İslam tehdidi”ni Lewis ile aynı çizgide tanımlamış, Neo-con Daniel Pipes “Bireysel İslamcılar yasalara uyan ve makul fikirli kişiler gibi görünebilirler ama bunlar totaliter bir hareketin parçasıdır ve bu yüzden mutlaka potansiyel katiller olarak görülmelidir” demekten çekinmemiştir (Ahmed, 2007: 211-212 ve Akıner, 2004: 196-208).

İslam'ın evrensel barış çağrısını duyumsayamayan ve tarih boyunca Batı'nın menfaatlerini tehdit eden bir güç olarak görülen ve gösterilen İslam'a dayalı korkunun günümüzde de bu denli yaygın ve güçlü olmasının en önemli nedenlerinden birisi de medyaya egemen olan güçlerin bu yönde yaptıkları yayınlardır. Ramonet'e göre (2004: 2-3) bir “dördüncü kuvvet” olarak medya, Dünya Ekonomik Forumu çerçevesinde her yıl Davos'ta toplanan ve küreselleştirici büyük Üçlü'nün Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nün politikalarına zemin hazırlayan “dünyanın yeni efendileri”nin ellerindedir. Önceleri ayrı mecralarda yer alan kitle kültürü, iletişim ve enformasyon birbirinden ayırt etmeyi gittikçe zorlaştıracak biçimde tek bir devasa alana entegre olmaya başlamış ve zincir halinde sembol üreticileri televizyonu, animasyonu, sinemayı video oyunlarını, Disneyland tipi temalı parkları ve spor olaylarını da kapsayacak mesajlarını büyük bir çeşitlilik içinde dağıtmaktadırlar. Bu medya gruplarının karakteristik özelliği hem birbirinden farklı araçlarla yayın yapmaları hem de küresel olmalarıdır. Dolayısıyla küreselleşme aynı zamanda medyanın, iletişimin ve enformasyonun da küreselleşmesidir. Bir endüstri haline gelen tekelleşmiş küresel medya, İslamofobi'yi de bir endüstri haline getirerek “pazarlamaktadır”. İslamofobi'nin bir “endüstriye” dönüştüğüne dikkat çeken Lean, “İslamofobi Endüstrisi” başlıklı kitabında (2012) bu endüstrinin en belirgin yüzleri olan; blog yazarları Pamela Geller ve Pamela Hall'un, İnternet fenomeni ırkçı ve antisemitist yazar Robert Spencer'in, ABD Başkanlığı'na adaylığını koyan Newth Gingrich'in, TV şovmeni Bill O'Reilly'nin, (Lean'ın deyimiyle) “muhafazakâr korku fabrikası” Fox Haber'in başkanı Roger Ailes'in, sansasyonel haber uzmanı Steven Emerson'un, kitabı

New York'ta best-seller olmuş Robert Spencer'in, nitelikli dolandırıcılıktan girdiği hapisten koyu bir Evanjelik vaiz olarak çıkan, şöhretini internette ve TV'de İslamofobik yayınlarla perçinleyen Bill Keller'in, Aile Araştırma Konseyi Başkanı siyasetçi Tony Perkins'in, Amerikan Aile Derneği Başkanı Bryan Fischer'in, Cumhuriyetçi başkan adayı Gary Bauer'in, Müslüman kökenlerini sık sık vurgulayarak İslamofobi'nin rantını fırsata dönüştüren Ergun Caner ve Brigitte Gabriel'in, Rahip Jim Garlow'un yaşam öykülerini, faaliyetlerini ve "İslamofobi"yi kullanarak milyonlarca dolar ve şöhreti nasıl kazandıklarını detaylarıyla anlatmaktadır. İslamofobi endüstrisi, tıpkı diğer endüstriler gibi mesajını halka yaymak için elinden geleni yapmaktadır. Ancak aradaki önemli fark ürünü yayan yayın şebekelerinin bizzat kendilerinin halk arasında Müslüman korkusunu kamçılama oyununun ortakları olmasıdır. Bu ana televizyon şebekelerinde değişik şahısların panik pazarlamacılığı vasıtasıyla ürünlerinin reklamını yaptıkları gibi bir alıcı-satıcı ilişkisi değildir. Bu daha ziyade ideoloji ve politik eğilimlerin aynı gündemi öne çıkarmada bir noktada birleştiği karşılıklı menfaat ilişkisidir.

2. Türkiye'de İslamofobi

2.1. Batılılaşmanın Etkisi

Yakın tarihimizde Batılılaşma adı verilen ve kökeni III. Selim dönemine kadar götürülmekle beraber esas olarak Tanzimat'la başlayan süreç, Batı'dan çok farklı bir biçimde cereyan etmiştir.² Egemen tarih yazımında "reform hareketleri", "modernleşme", "lâikleşme" gibi kavramlarla da ifade edilen bu süreç, Batı'daki gibi kendiliğinden ve bağımsız bir gelişimin ürünü olmamıştır. Farklı bir toplum yapısında ve farklı koşullarda gerçekleşen bir sürecin ürünü olan bir "toplum modeli" benimsenmiş ve Osmanlı'da da gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak sonuçları itibarıyla Osmanlı devlet adamlarının ve aydınlarının, kendi toplumlarının gerçeklerinden hareket ederek, özgürlük içinde ve karşılaştırmalı bir biçimde geliştirdikleri bir "model" olmayıp daha ziyade, önceki yüzyıllardan çok değişik bir kuvvet dengesi konumu içinde, Batılı devletlerin Osmanlılara empoze ettikleri eylemler bütünü haline gelmiştir (Timur, 1985: 139). Kılıçbay'a göre (1985: 157) Batılılaşma hareketi, Batı entelektüelini üreten burjuvazi hareketi olan Aydınlanma'nın tersine, tamamen pratik nedenlerden kaynaklanmıştır. Osmanlı

2 İnalçık (2011: 29) Batılılaşmanın başlangıcı olarak Tanzimat Fermanı olarak işaret edilse de aslında bu olayın Batı'ya yönelişin bir sonucu olduğunu bu yönelişin de miladi olarak da 1699 Karlofça Antlaşması'nı işaret eder.

Batılılaşması kendi doğal koşulları içerisinde gerçekleşmemiş; askerî alanda Batı karşısında geri kaldığını görmeye başlayan merkez yönetiminin giriştiği ıslahat projesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı Batılılaşmasında amaç, çoğu zaman sanıldığı gibi toplumu daha ileriye götürmek değildir. İlk bakışta paradoksal gözükmesine rağmen, Osmanlı Batılılaşması'nın esas amacı, mevcut düzeni sürdürebilmektir ve bu niteliğiyle de muhafazakâr bir karakter taşımaktadır. Bu bağlamda Batılılaşma hem Batı'ya karşı direnebilmenin hem de iç düzeni (yani Osmanlı mutlakiyeti) koruyabilmenin bir aracı olarak kurumlaşırken, bir yan ürün olarak da Osmanlı aydınını yaratmıştır. Osmanlı aydını Batılılaşmayı hararetle savunmuş ve Batılılaşmanın Osmanlı bağlamı içinde muhafazakâr olmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, Türkiye'deki Batılılaşmanın kökenleri de aslında muhafazakâr bir nitelik taşımaktadır.

Mert (2013: 199), II. Meşrutiyet'in, istikameti giderek belirginleşmekle birlikte, doğrudan İslamiyet'i ve dini karşısına alamadığını, derecesi oldukça farklı olmakla birlikte, aynı yaklaşımın Cumhuriyet kurulurken de geçerli olduğunu belirtir. Ona göre din lafi dilden düşürülmeden ilan edilen Meşrutiyet ve "Şeriat-ı İslamiye'ye en uygun olan bir hükümet tarzıdır" diyerek kurulan Cumhuriyet idaresinde, dini gerekçelerle ileri sürülen şeyleri savuşturmak kolay olmamış ve bu durum ciddi bir kafa karışıklığına neden olmuştur. Asıl hedeflenenin dinin toplumsal hayatı düzenlemekten çıkması olduğunun baştan açıkça ifade edilememesi, din adına taleplerin dini suiistimal etmek olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Yine bu durumun sonucu olarak, toplum kendini dinsel terimler ve semboller çerçevesinde ifade etmeye devam etmiştir.

Laikliğin aslında çok daha önce eğitim kurumlarında başladığını hatırlatan Mardin (1998: 53 ve 97); II. Abdülhamid'in saltanatının sonlarında; idari sistem, saray sistemi ve eğitimin büyük ölçüde laikleştirildiğini söylemektedir. Bu alanda sultan kendi selefinin gayretlerini devam ettirmiştir. Osmanlı devletinin İslami tabiatı, sultanın halife olarak da yetki sahibi olması, padişahın durumunu hala belli ölçüde meşrulaştırmaktadır; fakat Osmanlı siyasi merkezi de değişmiştir. Sultan, imparatorluğu selameti için tavsiye edilen formüller arasında orta bir yol izlemeye karar vermiştir. Tanzimat dönemi devlet adamlarının, devlet teşkilatını rasyonelleştirme ve modernleştirme işlerini devam ettirmiştir. Laik mahkeme ve laik eğitim sisteminin yaygınlaşmasını desteklemiş medreseyi, kendi haline terk etmiştir: Medreseler,

hükümdarlığının sonuna kadar asker kaçakları için bir sığınak hizmeti veren kadro ve mali açıdan yetersiz kurumlar haline gelmişlerdir.

Din ile seküler hayat arasındaki ayrım yalnızca Türkiye’de yaşanmamış Avrupalı devletler bir şekilde ilişki içerisinde olan ülkelerde de benzer ayrışmalar yaşanmıştır. Esposito (2002: 112) modernleşmenin büyük sonuçlarından birinin hukuk ve eğitim sistemlerinde örneklerine rastlanıldığı üzere yeni elitlerin ortaya çıkışı ve Müslüman halkın giderek ikiye bölünmesi olduğunu belirtmektedir. Her biri kendi müfredatı öğretmenleri ve birimleriyle geleneksel dini okullar ile modern laik okulların yan yana bulunuşu birbirine zıt dünya görüşlerine sahip iki sınıf üretmiştir. Bunlar modern Batılı bir elit azınlık ile geleneksel İslami değerlere sahip bir çoğunluktur. Önceleri hep ulemanın sorumluluğunda olmuş hükümet, eğitim ve hukuk alanlarında önemli mevkilere geldiklerinde dini liderlerin iktidar ve otoritelerinin geleneksel temelleri de yıkılmıştır. Hilafetin kaldırılması, Batılılaşma tarihimizde bir dönüm noktasıdır. Kara’ya göre (2014: 55) meşrutiyetle kısmen zayıflayan hilafetin kaldırılmasıyla birlikte devletin dini kimlikten bütünüyle tecrit edilmesine ve belki daha da önemlisi yeni Türkiye’nin İslam dünyasıyla merkezi irtibat noktasının yok olmasına neden olmuştur. Hilafetin kaldırılmasının yanı sıra Tevhid-i Tedrisat kanunuyla da örgün din eğitiminin büyük bir kısmı, yaygın eğitimin ise tamamı ortadan kaldırılmıştır. Papaz okulları eğitim faaliyetlerine devam ederken Diyanet İşleri Başkanlığı’na veya Milli Eğitim Bakanlığı’na din adamı yetiştirecek okul açma yetkisi verilmemiştir.

Özetle Cumhuriyet modernleşmesi, gerek kurucu kadro gerekse kurumlar itibariyle Osmanlı Batılılaşmasının devamıdır. Kara (2014: 24-25), Osmanlı modernleşmesinin mimarlarının Müslüman kalarak İslam âleminde de mesul Müslüman bir devlet olduklarının tamamen farkında olarak nasıl modernleşebileceğini öne çıkarırken Cumhuriyet ideolojisinin İslam unsurunu devre dışı bırakarak en yumuşak tabirle İslam’ı ve Müslümanlığı paranteze alarak nasıl modernleşme projesini yürütebileceklerinin peşinde olduğuna işaret eder. Ona göre (2014: 239), Batılılaşma döneminde esasen ne batıya bir şey verilebilmiş ne batıdan doğru dürüst düşünce ve kurumlar alınabilmiş ne de İslam/Müslümanlar bu yönelişten büyük hamleler gerçekleştirmek veya mevcut siyasi problemleri çözmek manasında kazançlı çıkmıştır. Buna karşılık hayli tahriplerde bulunulmuş, çok şey atılmış, birçok

değerden vazgeçilmiş, neticede her yönüyle fakirleşmiştir³. Mardin (1998: 108), bu fakirleşmenin kökenlerini tarihsel perspektifte tartışarak sorunun nedeni olarak birbirinden farklı İslamî biçimler yaşanmasına, bu biçimler arasında sosyal, siyasi ve ekonomik değişkenlere işaret eder. Ona göre Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam, Batı'yla karşılaşmayı göğüsleyememiş ve bu şiddetli hücumu karşı fark edilebilir ölçüde orijinal, güçlü ve yaşama şansı olan cevaplar üretememiştir. Türkiye'deki mevcut kültürel ve toplumsal karmaşıklıklara bakıldığında da aslında Mardin'in vurguladığı bu *cevapsız kalma* durumunun devam ettiği görülebilir. İslam'ın günümüzdeki olgulara cevap verip veremediğinden, ibadetlerin uygulanışına, kamusal alanda dini temsillerin yer alıp almamasına değin birçok tartışma gündeme getirilmekte neticede gerek bireylerin yaşantısında gerekse sosyal tabakalar nezdinde karmaşık, tuhaf, çelişkili tablolar ortaya çıkmaktadır.

2.2. Türkiye'deki İslamofobi'nin Medyadaki İzdüşümleri

Ülkemizde; mizah yayıncılığı, tiyatro, edebi türlerin çoğunluğu, sinema vb. sanat türleri, yukarıda bahsedilen batılılaşma süreci içerisinde ülkemize girmiştir. Bahsi geçen sanat dallarının anavatanı Avrupa'dır ve doğal olarak sunulan ürünler de Batılılaşma sürecinin karakteristiğiyle özdeştir. Akıner ve Mencet'in (2016) 1910'dan 2014'e kadar yayımlanmış olan yaklaşık 35 bin karikatürü R.Barthes'in post yapısalıcı göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle incelediği araştırmada, mizah yayıncılığının ilk başladığı yıllarda da günümüzde de Müslümanları çirkin, saldırgan veya en hafifıyla gülünç gösteren birçok karikatürün çizildiği, küçük istisnalar olmakla birlikte Müslümanların yer aldığı karikatürlerde hep olumsuz tasvirler yer vererek Müslümanları olumsuz olarak klişeleştirmenin asırlık bir gelenek haline geldiği anlaşılmıştır. Bu araştırmaya göre; Türkiye'de yayımlanan mizah dergilerindeki İslamofobik imgeler istisnalar haricinde Batıdakilere çok benzemektedir⁴. Yine günümüzde yayımlanan İslamofobik karikatürlerle II. Meşrutiyet döneminde yayımlananlar arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Günümüzde

3 Özel (1985: 65) Mecelle'nin kabulünün Batılılaşma tarihi boyunca ülke değerlerinin ve bu değerlerin arasında ilk sırayı tutan İslâm'ın toplum hayatının düzenlenmesinde esas alınması gerektiğini savunan aydın kesimin ilk ve son zaferi olduğuna işaret eder. Ona göre bundan sonra İslam'ın toplum hayatının düzenlenmesinde esas alınmasına yönelik herhangi bir girişim olmamış olsa bile etkili olamamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de kültürel iktidar, seküler Batı'ya ait olmuştur.

4 Hatta yeri geldiğinde Batı'daki içeriklerden daha sert ve daha aşağılayıcı bir üslup kullanılabilir. Charlie Hebdo saldırısından sonra sistem eleştirisi içeren karikatürleriyle şöhret olmuş Latuf vd. çizerler, terör olayının İslam'a zarar verdiğini anlatan karikatürler çizerken, Türkiye'de yayımlanan Penguen dergisinde doğrudan İslam'ı aşağılayan karikatürler yayımlanmıştır.

Yobazlık, gericilik, medeniyet düşmanlığı gibi klişeler yaklaşık bir asır boyunca hep Müslümanlara atfedilmiştir. Yine bu karikatürlerde Türkiye siyasi tarihinde iktidara gelen gelmeyen sağcı partiler ve liderleri hep eleştiri ve alay konusu olmuştur. Bir diğer bulgu ise bu dergilerde yayımlanan olumsuz karikatürlerin çoğunluğunun bu dergilerin siyasi gündemi ele aldıkları ilk üç sayfada ağırlıklı olarak yayımlanmasıdır. Birçok araştırmaya göre mizah dergileri, Türkiye’de genç nüfusun en çok takip ettiği, düzenli olarak okuduğu dergilerdir ve bununla birlikte özellikle gündeme gelen siyasi konularda en çok referans aldığı mecralar olarak öne çıkmaktadır (Demir, 2016: 11-13; Sepetçi ve Mencet, 2017: 205; Cantek ve Gönenç, 2017). Dolayısıyla olumsuz klişelerin sürekli alımlanması, özellikle mizah dergilerini düzenli olarak takip eden gençlerin düşünce dünyasında İslam ve Müslüman vb. olgulara karşı olumsuz referanslar sunmasına yol açacaktır.

Sinemadaki durum da pek farklı değildir. Yalsızuçanlar (2011: 168) Türk Sineması’nın 1960’lı yıllarının popüler imgelerini, figürlerini ve filmlerini bugünle kıyaslayarak aslında değişen pek bir şey olmadığını, Doğu- Batı geriliminin sürdüğünü ve iki uygarlığın ilişkilerinin beyazperdeye yansımaya devam ettiğini belirtir. Örneğin, köye gelen öğretmen, asker ya da mühendis muhtar, tüccar, imam ya da ağa ile çatışmakta; din geleneksel kesimin halkı kandırmak için kullandığı en büyük silah olarak gösterilmektedir. Sinemanın beslediği edebiyatta, modern dönemde konu edilen din adamları ya da dindarlar genellikle sahtekâr, bilim düşmanı, ahlaksız vb.dir.

Kültürel mecralardaki bu imgeler ve temsiller Kara’nın (2014: 24-25) Cumhuriyet’in kurucu kadrolarının modernleşme projesini İslam unsuru- nu devre dışı bırakarak yürütme çabası içinde olduğu iddiasının sonuçları olarak kabul edilebilir. Bunun bir başka kanıtı ise kamuoyu araştırmalarıdır. Çarkoğlu ve Toprak’ın 1999’da yaptığı “Türkiye’de Din ve Siyaset” başlıklı araştırmaya göre katılımcıların %42’si dindar insanlara baskı yapıldığını düşünmektedir. Yine %31’i Müslümanlığın gereklerini serbestçe yerine getiremediklerini ifade etmiştir (2006: 94). 2006’da yapılan aynı başlıklı araştırmaya göre bu oranların azaldığı görülmektedir. Ancak sosyal medya başta olmak üzere İslami kurum ya da topluluklara karşı sosyal medya başta olmak üzere çeşitli mecralarda da bir nefret söyleminin varlığı gözlenmektedir. Buna verilebilecek en güncel örneklerden biri de, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Fetvalar bölümünde ayrı ayrı maddeler halinde işlenen “buluğ” ve “nikâh” kavramlarının açıklamaları arasında zorlama bir ilişki kurarak “Diyanet kız çocuklarının dokuz yaşında evlenilebileceğini açıkladı” başlığıyla

haber yapmış ve Twitter’da Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde İslam’a ve peygamberine hakaretler içeren başlıklar açılmış ve twitler atılmıştır. Buna karşılık Müslüman kesim ise Diyanet İşleri Başkanlığı’na destek başlıkları açmış, Twitter her zamanki gibi yine bir toplumsal ayrışmaya sahne olmuştur.⁵ Yine sosyal medyada doğrudan İslam dinini hedef almak, ateizm propagandası yapmak amacıyla açılmış bazı hesaplar bulunmakta ve bu hesapların yönetimi için birçok kişi ciddi mesai harcamaktadır. Özellikle DAEŞ vb. terör örgütlerinin vahşiliklerini Kur’an ayetleri ile ilişkilendirme gayretleri, kamuoyunda dindar olarak bilinen kişilerle ilgili bir takım söylenti ya da ale-nilemiş konuları İslam üzerinden eleştirmek vb. düzeysiz içerikler sürekli sosyal medyada yayılırken; dini referanslarla güçlenen bir terör örgütünün yaptığı askeri kalkışmaya direnen insanları dindar kimlikleri nedeniyle aşağı-layacak kadar faşizan bir tutum takınmaktan da çekinilmemiştir.

Türkiye’de dindar insanlar, başta İslam’a mâl edilmiş hurafeler olmak üzere bütün bu olumsuz durumların Müslümanlıkla ilişkisi olmadığını açıklamaya ya da sessiz kalmaya çalışmış ve her zaman bir suçlanma/savunma pozisyonunda kalmaya mecbur edilmiştir. Bu durum da hurafelerle ya da İslam’ın değerlerinin dışında olan, İslami öğretilerin zıddı olan bir takım yanlış uygulamaların devam etmesine yol açmış ve dindar çevrelerin bu olumsuzluklarla mücadele etmesini zorlaştırmıştır (Akıner ve Mencet, 2016: 194). Tüm bunların yanında Müslümanların parçalanmış, bölünmüş ve ayrılmış görüntüsü de medya yoluyla popüler hale gelen Agnostizm ve Deizm’in yaygınlaşmasına ya da en azından yaygınlaşıyor gibi görünmesine sebebiyet vermektedir⁶. Dini konuların sürekli medya nezdinde tartışmaya açılır hale gelmesi, mezhep, tarikat, hadis, sünnet, itikad vb. konularda birçok konunun alanında eğitim almış ya da almamış çevreler tarafından farklı beyanlarda bulunulması; diyanet kurumunun yalnızca seküler değil “dindar” çevrelerin medyalarında da sürekli eleştirilir hale gelmesi, ülkemizdeki Müslüman çevrelerin “hadisçi – Kur’ancı” gibi suni ve anlamsız ayrışmalara sürüklenmeye çalışılması, bazı cemaat liderlerinin çarpıtılmaya açık beyanları, ibadetlerin riyâkarca işlenir hale gelmesi (umre ibadetlerinin magazinleştirilmesi vb.), bazı siyasetçilerin özellikle içine düştükleri zor durumlarda

5 İlgili haber için Bkz. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/897196/Diyanet__9_yasina_giren_kiz_evlenebilir_gebe_kalabilir.html Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Basın Açıklaması <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/11163/basin-aciklamasi>

6 Bu konuda yeterince güvenilir bir araştırma yapılmakla birlikte MAK Danışmanlık’ın 2017 yılında gerçekleştirdiği “Türkiye’de dini değerler ve toplumun dine bakışı” başlıklı araştırmanın sonuçlarında bu eğilim gözlemlenmektedir.

dini söylemleri kullanarak menfaat elde etme çabası vb. birçok unsur da aslında İslam'dan duyulan korkuyu belki arttırmasa da İslam hakkında yeterli bilgisi olmayan veya yanlış yönlendirilen çevrelerin zihnindeki olumsuz imajı güçlendirmektedir.

3. Türkiye'de İslamofobi'yi Besleyen Düşünce: Self Oryantalizm

Oryantalizmin kendi doğasında var olan ideolojik üstünlük, Doğu'nun düşünce dünyasını ele geçirmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Artık Doğu'ya, yine Doğu'dan ama Batılı zihniyetle bakmaya çalışan bir yapı vardır. Batı'daki İslamofobi'nin oryantalizmden beslendiği ne kadar açıksa, Türkiye'deki İslamofobi'nin de self oryantalizmden beslendiği rahatlıkla söylenebilir.

Dirlik'e göre (1996: 99-100) 19. yy'ın sonlarına doğru Avrupalı olmayan toplumlar, Batı'nın mutlak hâkimiyetiyle birlikte sahip olduklarıyla değil eksikleriyle, bir başka deyişle, Avrupalı kalkınmayı açıklayan özelliklerden yoksunluğuyla tanımlanmışlardır. Bu ülkeler Avrupalıların gelişmesine çağdaş alternatifler sunmak yerine, genellikle Avrupa'nın gerisinde kaldıkları mesafeye göre konumlandırılmışlardır. Bu algı da doğal olarak kendilerine Avrupa'nın merkezinden yani Avrupamerkezci bir bakış açısından bakmaları sonucuna yol açmıştır.

Self oryantalizmde iki egemen yaklaşım vardır. Birincisi, Doğu'da (Orient'te) üretilen imgelerin Batı'da üretilenlerden etkilendiği tarihsel yaklaşımdır. Oryantalizm tarih boyunca bilgi olarak içselleştirilmiş ve bu bilgiyle üretilen imgeler Batı'dakilerden farklı hale gelmesi mümkün olmamaktadır. İkincisi ise Orient'in modernizmi yakalama çabasıdır (Yan ve Santos, 2009: 298).⁷ Türkiye'deki Batılılaşma hareketi tam da yukarıda betimlenen tarihselci self oryantalist karakterdedir. Arsal (2000: 74 ve 123), bu konuda Tanzimat döneminin en ünlü ressamı Osman Hamdi Bey'in ressamlık kariyerini örnek göstererek, sanatsal olarak diğer çalışmalarında oryantalist resimlerinden daha başarılı olduğu halde ticari kaygılar yüzünden genellikle oryantalist eserler ürettiğini vurgulayarak ünlü Kaplumbağa Terbiyecisi resmini üç kopya yapıp, Londra, Paris ve New York'ta aynı anda satıldığını örnek gösterir. Görsel sanatlarda Batı taklit edilmektedir ve aynı zamanda da o dönemki tecimsel değere sahip olan meta, Doğu'ya Batı'nın gözüyle bakan oryantalist sanat eserleridir. Bu eserleri üretenlerin Doğulu olması tam da self oryantalizm'i anlatmakta, içinde yaşadıkları topluma Batı'dan bakışı ortaya koymaktadır.

7 Duara (1995) bu anlayışa Çin'i örnek gösterir. Ona göre Çin'i modernitenin yılmaz bir takipçisi olması self oryantalizmi içselleştirmesinin de bir sonucudur (Yan ve Santos, 2009: 298)

Karikatür dergilerinin yayın politikaları da buna örnek olarak gösterilebilir. Bâb-ı Ali, 1908 sonrasında yabancı gazete bürolarına görevliler gönderilerek kavuklu Osmanlı tiplemesinin çizilmemesinin istenilmesi, bu çizgilerin modern Türkiye'yi yansıtmadığının anlatılmasını istemesi ve bunun için çabalaması (Cantek, 2011: 27-33). Batılılaşma hareketlerinin başlangıç dönemlerindeki self oryantalizme verilebilecek bir diğer örnektir.

Self oryantalizm kavramının ulusal bağlamda, bölgesel bağlama nazaran daha baskındır. Çünkü modern paradigmanın en hızlı yayılan düşüncesi ulusal uyanış fikri olmuştur. Bu bağlamda, kolonyalizm ve kolonyalizm sonrası (temas bölgesi elitleri tarafından) kurulan devletlerde ya da kurucu bir (taşıyıcı elit) kadro tarafından kurulan devletlerde, ulusal proje dışında hareket eden, homojen bilince dil/din/ırk/kültür olarak aykırı ya da ters düşen bütün toplumsal gruplar, self oryantalist mantığın nesnelere olmuştur (Bezci ve Çiftçi, 2012: 145).

Alev Alatl (2011: 98), self oryantalist düşüncüyü şöyle betimler: "... 'Doğulu' düşünce biçimi, 'karışık kafalar, yanlış ölçümler, kötü tasarımlar, özensiz gözlemler, bilgisayara yüklenmesi imkânsız veriler' demektir. Ve rivayete göre, böylesi 'kafalar' Meriç nehrinin Doğu yakasından itibaren mebzul miktarda bulunur, hatta egemendirler. Müslüman halklar, "şark zihniyeti"nin, Türkler, aşâğılık "alaturkalık"ın yaşayan temsilcileri olarak kendilerinin içinde buldukları bu duruma (!) kahreder, zihniyetlerini değiştirmek için paralanırlar..."

Kara'ya göre (2014: 374-375), insanoğlu kendini inşa ederken elbette etrafında olup bitenlerden kendine yönelik teşebbüslerden farkında olarak olmayarak etkilenir ve onlara cevaplar verir, mesajlar gönderir, kendini savunur; bu süreç içinde biraz da düşmanlarına, muhaliflerine, tenkit ettiklerine benzer. Kara'ya göre bu normaldir. Normal olmayan ise kendini başkalarının tarif ettiği şekilde tanımak, başkalarının biçip diktiği elbiseyi giymek dahası bu ısmarlama kimliği kaynağından ve hedeflerinden bağımsız olarak çok sıcak ve yerinde tabiri caizse tam buna göre bulmaktır.

Sonuç

Batı'da önemli bir nefret suçuna dönüşen İslamofobi, özellikle medyayı kontrol eden küresel güçlerin bir takım politik çıkarlar nedeniyle kışkırtmalarıyla küresel bir hal almış, Müslüman kimliği terör, saldırganlık, barbarlık veya en hafifinden potansiyel suçlu nitelikleriyle temsil edilir hale gelmiştir. Müslüman ülkelerin çoğunun dış destekli iç savaşlar veya doğrudan işgaller,

kıtlık, açlık, yoksulluk, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık vb. sorunlarla boğuştuğu günümüzde kültürel iktidarı elinde bulunduran çevreler tarafından oluşturulan bu temsil sorunu, yaşanan sorunları içinden daha da çıkılmaz hale getirmektedir. 20. yy. başında oluşturulan “Orient” tasviri; güvenilmez, kontrol edilmesi şart olan barbar ve ilkel Müslümanları ötelere tanımlarken, günümüzde sınırlar yetersiz hale gelmiş ve Batı yukarıda sayılan sorunlar nedeniyle yaşadıkları ülkelerden ölümü göze alarak göç eden ve kendi ülkelerinde yaşamaya çabalayan insanlar gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır. Ortaçağdan bu yana gelen korku, günümüzde şiddete dönüşmüş, özellikle Batı ülkelerinde birçok Müslüman için yaşam şartları daha da ağır hale gelmiştir.

Halkın çok büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğu Türkiye’de de İslamofobi, toplumsal barışı tehdit eden en önemli unsurlardan biridir. Başörtülü kızların üniversite eğitimi alma hakkı olup olmadığının tartışılması, konunun rejim sorunu haline getirilmesinin üzerinden henüz on beş yıl bile geçmemiştir. Bugün benzer suni sorunlarla toplumsal ayrılmaya sebebiyet verme, ısrarla kendi fikrini empoze ederek diğer gruplar üzerinde tahakküm altına alma çabaları devam etmektedir.

Said’e göre (2008: 17 ve 33), Batı medyasına hâkim olan oryantalist söylemin, İslam’ın, onlarca ülkede, toplumda, geleneğin içinde, bir milyar insan tarafından yaşanan ve sonsuz sayıda farklı deneyimi içeren yapısını yok sayarak ısrarla tüm Müslüman ülkelerin İslam tarafından inşa edildiğine dayalı tek tip bir İslam temsilini sunmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerin herhangi birinde yapılan herhangi bir yanlışlık doğrudan İslam ile ilişkilidir. Türkiye’de de gerek geleneksel gerekse sosyal medyada etkin olan bir kesim tarafından bu ilişkilendirmenin bilinçli bir biçimde yapıldığı görülmektedir.

Aslında meselenin en temel sorunu kendini Müslüman olarak tanımlayan kitlelerin ilgisizliği, bilgisizliği ve nihayetinde içine düşülen tuhaf durumdur. 2017 yılında 5.400 kişiyle yapılan bir araştırmaya göre (MAK, 2017), Kuran’ın vahiy yoluyla geldiğine inanların oranı %76 iken, evinde düzenli olarak Kur’an okuduğunu belirtenlerin oranı %25’te kalmıştır. Kuran’ın Türkçe mealini okuyanların oranı ise %17’dir. Arada sırada vakit namazlarını camide kıldığını belirtenlerin oranı da %13’tür. Böyle bir durumda yeterli bilgiye sahip olmayan bireylerin alımladıkları medya mesajlarından etkilenme düzeyi yükselecektir. Özellikle sosyal medyada okuduğu her içeriğe inanma eğilimi gösteren kişilerde bu etkilenme oranı çok daha fazla olacaktır.

İslam, asırlarca yaşanan onca zorluğa rağmen Türkiye’yi güçlü kılan ve toplumu birarada tutan en önemli unsurlardan biridir. Bu topraklarda asırlarca farklı din ve mezheplerden insanlar barış içerisinde yaşamıştır. Ancak

bugün gelinen nokta, geçmişteki huzur ortamından çok farklı, tahammülsüzlüğün gittikçe arttığı bir seviyededir. Tefrikanın yaygınlaşması; inanan inanmayan zıtlaşmasından da öte inanan insanların bile kendi aralarında çekişerek farklı din ve inanç sistemleri belirlemesi ve bunu dikte etmesi toplumsal ayrışmayı körüklemektedir. Kurumların zayıflaması, bu ayrışmayı daha da içinden çıkılmaz hale getirecektir. Başta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal itibarından taviz verilmemeli, özellikle devlet yöneticileri bu konuda çok hassas olmalı, kötü niyetli çevrelerin suiistimallerini en aza indirebilmek için fetva vb. mecralarda yapılan tüm açıklamaların net ve anlaşılır bir biçimde revize edilmeli ve kamuoyunda tartışmaya açılan her konu üzerinde cesaretle görüş bildirerek suni tartışmaların ve manipülasyonların önüne geçilmeli, dini eğitim kurumları ve din bilgisi müfredatlarında yetkili kuruluşların işbirliğiyle düzenlemeler yapılmalıdır.

Kaynakça

- AHMED, A. (2007). *Küreselleşme krizi: İslam'a yolculuk*. (İ., Kapaklıkaya, çev.) İstanbul: Ufuk Kitapları.
- AKINER, N. (2004). *Düşman değiliz: 11 Eylül'ün ardından Amerikan Milliyetçiliği*. İstanbul: Karakutu Yayınları.
- AKINER, N. (2007). The Jyllands-Posten Prophet Muhammad cartoons controversy: Freedom of expression or clashing of stereotypes?. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* 29, 7-25
- AKINER, N., Mencet, M. S. (2016). Türkiye'de İslamofobi: Mizah dergilerinde İslam'ın temsili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2).
- BEZCİ, B., ÇİFTÇİ, Y., Self Oryantalizm: İçimizdeki modernite ve/veya içselleştirdiğimiz modernleşme" *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* 7(1), 2012
- CANTEK, L. (2011) *Şehre göçen eşek. Popüler kültür, mizah ve tarih*. İstanbul: İletişim Yayınları
- CANTEK, L., GÖNENÇ, L. (2017) *Muhalefet Defteri-Türkiye'de Mizah Dergileri ve Karikatür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- ÇARKOĞLU, A., TOPRAK, B. (2006). *Değişen Türkiye'de din, toplum ve siyaset*. TESEV. <http://research.sabanciuniv.edu/5851/1/DegisenTRdeDin-Toplum-Siyaset.pdf> Erişim: 12.01.2018
- CUMHURİYET, 2018. "Diyanet: 9 yaşına giren kız evlenebilir, gebe kalabilir" http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/897196/Diyanet__9_yasina_giren_kiz_evlenebilir__gebe_kalabilir.html Erişim: 4.1.2018
- CESARI, J., ESPOSITO, J. (1999). *İslam'dan korkmalı mı?* (A. Meral, çev.) İstanbul: Birey Yayınları.

- DEMİR, S.T. (2016). Türkiye'de Mizah Dergileri, Kültürel Hegemonya ve Muhalefet. *SETAV*. https://setav.org/assets/uploads/2016/10/20161011162019_turkiyede-mizah-dergileri-pdf.pdf Erişim 12.04.2017
- DİRLİK, A. (1996). Chinese History and the Question of Orientalism. *History and Theory, Vol. 35, No. 4, Theme Issue 35: Chinese Historiography in Comparative Perspective (Dec., 1996)*, pp. 96-118
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2018). Basın Açıklaması. <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/11163/basin-aciklamasi> Erişim: 4.1.2018
- ESPOSITO, J. L. (2002). *İslam Tehdidi Efsanesi* (Ö. Baldık, A. Köse, T. Küçükcan, çev.) İstanbul: Ufuk
- GARAUDY, R. (1996). *İslam'ın Vadettikleri* (S. Akdemir, çev.) İstanbul: Pınar Yayınları
- İNALCIK, H. (2011). Türkiye ve Avrupa: Dün bugün. *Doğu Batı Düşünce Dergisi* (2) 13-36
- KABAKÇI, E. (2012). Toynbee, Arnold J. *İslam Ansiklopedisi* içinde. (41) 273-274 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
- KARA, İ. (2014). *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam*. İstanbul: Dergah
- KILIÇBAY, M. A. (1985). Osmanlı ve Batılılaşma. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. 1.Cilt (147-152)* İstanbul: İletişim
- LEAN, N. (2012). *İslamofobi Endüstrisi*. (H. Gümüşsoy, çev.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetine Özel Yayın.
- Mak Danışmanlık (2017). Türkiye'de Toplumun Dine ve Dini Değerlere Bakışı. <http://www.makdanismanlik.org/wp-content/uploads/2017/06/MAK-DANI%C5%9EMANLIK-T%C3%9CRK%C4%BOYEDE-TOPLUMUN-D%C4%BONE-VE-D%C4%BON%C4%BO-DE%C4%9EERLERE-BAKI%C5%9EI-ARA%C5%9ETIRMASI.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2018).
- MARDİN, Ş. (1998). *Türkiye'de Din ve Siyaset (Makaleler-3)* İstanbul: İletişim
- MERT, N. (2013). Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Dine Bakışı. *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek: Sempozyum Bildirileri. T. Bora (der.)* 198-208. İstanbul: Metis
- ÖZEL, İ. (1985). Tanzimat'ın Getirdiği 'Aydın'. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. 1.Cilt (61-66)* İstanbul: İletişim
- RAMONET, I. (2004). Beşinci kuvvet. Y.İnceoğlu (çev.) *Varlık Dergisi. 1159. 3-7*
- SAİD, E.W. (2008). *Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?* (A. Babacan, çev.) İstanbul: Metis.
- SAİD, E.W. (2008). *Şarkiyatçılık*. (B. Ülner, çev.) İstanbul: Metis
- SEPETCİ, T., MENCET, M. S. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Eğitim Amaçlı Medyayı Kullanım Bilinci. *Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 7(2)*, 192-218.
- SERDAR, Z. (2001). *Postmodernizm ve Öteki*. (G. Kaçmaz, çev.) İstanbul: Söylem
- STELLA, F. (2014). Avrupa'da İslam Hakkında Bilinenler. U. Eco (Ed.) *Ortaçağ*. L.T. Basmacı (çev.), s. 642-648, İstanbul: Alfa
- TİMUR, T. (1985). Osmanlı ve Batılılaşma. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. 1.Cilt (139-142)* İstanbul: İletişim
- YAN, G., SANTOS, C. A. (2009). China Forever: Tourism Discourse and Self-Orientalism. *Annals of Tourism Research, 36(2)*, 295-315. doi:10.1016/j.annals.2009.01.003
- YALSIZUÇANLAR, S. (2011). Doğu Batı arasında sinema. *Doğu Batı Düşünce Dergisi (2)* 182-187